

زندگی نامه عصمت الملوک دولتشاهی

مهناز اسدالله

موزه اسناد فرشچیان که در بخش مرکزی مجموعه سعدآباد واقع شده بنایی مربوط به دوره قاجاریه است، ساختمان موزه در گذشته محل سکونت رضا خان با همسر چهارمش ملکه عصمت بوده و در دوران محمدرضا پهلوی یکی از برادران او و سپس سرآشپز مخصوص او سکونت داشتند و بعدها به انبار تبدیل شده. در این تحقیق سعی شده به زندگینامه عصمت الملوک و زندگی او در سعدآباد اشاره شود.....

عصمت دولتشاهی که بود ؟

همسر چهارم رضا شاه عصمت الملوک نام داشت که در سال ۱۲۸۳ از بطن گوهر ملک خانم مبتهج الدوله به دنیا آمد و پدر او شاهزاده غلامعلی میرزا مجلل الدوله نام داشت که پیشخدمت مخصوص محمد علی شاه قاجار بود او و گوهرملک خانم دارای پنج فرزند شدند، سه فرزند دختر و دو پسر، دخترها اشرف السلطنه، عصمت الملوک و عزت السلطنه نام داشتند و پسرها احمد میرزا و عباس میرزا (دولتشاهی)

امتیاز مهم عصمت الملوک خانم درس خواندن او در کالج امریکایی و آموختن زبان فرانسه و نواختن پیانو بود که برای یک دختر جوان در آن زمان از امتیازات مهمی به شمار می رفت، علاوه بر آن خانواده دولتشاهی از نظر شهرت و اصل و نسب صاحب جایگاه بودند و نسب آنها به محمدعلی میرزا متخلص به دولت ، پسر ارشد فتحعلی شاه قاجار بر میگشت که حکومت کرمانشاه و عراق بر عهده او بود و شاهزاده ای بلند همت و اهل شعر و ادب بود ، علت ازدواج رضا خان با او پیش از کسب سلطنت در درجه اول به دست آوردن وجهه خوب در جامعه از طریق انتساب با خاندانهای بزرگ و چسباندن خود به ساختار هیات حاکمه بود .

بار اولی که رضا شاه عصمت الملوک را دید زمانی بود که او برای استدعای مرخص شدن پدرش به قزاقخانه آمده بود و از آن پس با پادر میانی منور الدوله و در خواست مکرر رضا شاه در نیمه دوم سال ۱۳۰۲ عصمت الملوک به عقد رضا شاه در آمد، او زنی خشرو و مهربان بود خنده از لبانش نمی افتاد در صحبت کردن شرمگین بود و بگو مگو نمیکرد و مانند توران خانم، همسر سوم رضا شاه ، کار را با پرخاشگری نمی رساند و در پایان هر صحبت حق را به جانب رضاخان می داد و همیشه او را شما خطاب میکرد و همین صفات خوب رفتاری ، او را در بین همسران قبلی رضاخان محبوبتر کرده بود و البته این چیزی نبود که تاج الملوک همسر دوم رضا شاه و مادر ولیعهد بتواند آنرا نادیده بگیرد دشمنی این زن با عصمت الملوک از شب عروسی شاه با عصمت

الملوک شروع شد که سعی داشت با حیغ و فحش و نا سزا جشن را بر هم بزند که البته موفق نشد.

عصمت الملوک که در مقابل توطئه ها و اذیتهای تاج الملوک بی پناه بود سعی کرد با به دنیا آوردن فرزند شوهرش را برای خود نگه دارد از اینرو در نهم ۱۳۰۳ ه.ش اولین فرزند عصمت الملوک که بعد از ازدواج با رضا شاه عصمت السلطنه نامیده می شد به دنیا آمد که نام عبدالرضا به او نهادند. (۱) این واقعه دل رضاخان را شاد، ولی قلب تاج الملوک را مالمال ازخشم و کین کرد و چند روز او را به بستر بیماری انداخت. اما روند زاییدنهای عصمت الملوک ادامه داشت. او در روز ۵ مهر ۱۳۰۴ فرزند پسر دیگری به نام احمد رضا را به دنیا آورد. (۲) در ۱۲ آبان ۱۳۰۵ محمود رضا به خیل فرزندان رضاخان که دیگر رضا شاه شده بود، (۳) افزوده شد. آنگاه پس از وقفه ای چهار ساله دختری بنام فاطمه به دنیا آورد که تاریخ تولد او در ۱۳۰۹ بود. (۴) آخرین فرزند رضا شاه و عصمت الملوک حمیدرضا بود که در ۱۲ شهریور ۱۳۱۲ چشم به جهان گشود و وجودی سراسر شر و آزار دهنده و غیر عادی بود. (۵)

پلورقی

(۱) عبدا لرضا پهلوی متولد ۱۳۰۲ بود او در سال ۱۳۱۵ به دبیرستان نظام رفت و پس از ان در دانشکده افسری مشغول تحصیل شد . در سال ۱۳۲۳ برای ادامه تحصیل به دانشگاه هاروارد آمریکا رفت و در سال ۱۳۲۶ به ایران بازگشت و ریاست افتخاری برنامه هفت ساله دولت را بر عهده گرفت. در سال ۱۳۲۹ با پری سیما زند دختر ابراهیم زند ازدواج کرد . ثمره این ازدواج دو فرزند به نامهای کامیار و سروناز بود. او در دهه ۱۳۸۰ در گذشت.

(۲) احمد رضا ، متولد مهر ماه ۱۳۰۴ ، پس از تحصیلات مقدماتی وارد مدرسه نظام شد. در سال ۱۳۲۳ به همراه محمود رضا برای ادامه تحصیل به بیروت رفت. در ۱۳۲۵ با سیمین تاج بهرامی ازدواج کرد و از او صاحب دو فرزند به اسامی شاهرخ و شهلا شد. در سال ۱۳۳۳ ازدواج ان دو به متارکه انجامید. در سال ۱۳۳۷ با رزا بزرگ نیا، فرزند محمد (از ثروتمندان معروف مشهد) وصلت کرد و دارای سه فرزند دیگر به نامهای شاهین ، شهرناز و پری ناز شد.

(۳) محمود رضا در ابان ۱۳۰۵ متولد شد. در سال ۱۳۳۳ با مهر دخت اعظم زنگنه ازدواج کرد. سه سال بعد او را طلاق داد . در سال ۱۳۴۲ با مریم اقبال دختر منوچهر اقبال ازدواج کرد که پس از مدت کوتاهی از هم جدا شدند و مریم به عقد شهیار شفیق فرزند اشرف پهلوی درآمد.

(۴) فاطمه پهلوی متولد سال ۱۳۰۷، در سال ۱۳۲۳ برای تحصیل عازم بیروت شد، ولی تحصیلات خود را نیمه تمام گذاشت و به آمریکا رفت. در سال ۱۳۲۷ با وینست هیلر آشنا شد، که نهایتاً به جدایی کشیده شد، کیوان و داریوش حاصل این ازدواج بودند. در سال ۱۳۲۸ پس از جدایی از هیلر با تیمسار محمد خاتمی فرمانده نیروی هوایی وقت ازدواج کرد. ثمره این ازدواج دو پسر به نامهای کامییز و رامین بود.

(۵) حمید رضا پهلوی متولد سال ۱۳۱۲، در سال ۱۳۳۰ با مینو دولتشاهی فرزند ابوالفتح (عموی عصمت الملوک) ازدواج کرد حاصل این ازدواج دختری به نام نیلوفر بود. مشکلات اخلاقی و مشارکت او در تجارت مواد مخدر به حدی موجب آبروریزی دربار بود که طبق دستور شاه از دربار طرد شد.

عصمت الملوک در سعدآباد:

هر سال که دربار زودتر از فرارسیدن تابستان از قصرهای شهری به سعدآباد انتقال می یافت برای عصمت الملوک پهلوی ماجرا آفرین و دلهره آور بود. رضاخان در طول ۲۰ سال از سال ۱۳۰۰ تا ۱۳۲۰ سعدآباد را به صورت عمارتی برای خود و دو همسر و فرزندان خود که بتدریج رشد می کردند ساخت. در طی ۲۰ سال خانه های قدیمی اطراف، صیفی کاریها، باغهای کوچک، تپه های به حال خود رها شده به تدریج و با پرداخت بهای ناچیزی به زور خریداری و به مجموعه اراضی سعدآباد افزوده می شود بعد از واقعه سوم شهریور ۱۳۲۰ این قصرها مدتی به حال خود رها می شود، و دوباره از حدود سال ۱۳۲۶ به بعد معماری جدید جای خود را در کاخهای رضا شاهی می گشاید. سالهای ۱۳۲۸ اوج معماری و نوسازی سعدآباد است در سالهای پس از ۱۳۴۵ نیز این عمارات دوباره نوسازی می شود و به صورت موزه هایی از نفایس در می آید. عمارات سعدآباد در نزدیکی هم قرار داشت و تاج الملوک از این همسایگی هوو در رنج بود. بویژه که عمارات قدیمی مخصوص عصمت خانم خزینه حمام نیز داشت. از اینرو ندیمه های مشهدی مادر محمد رضا به دستور او با چوب و چماق به ساختمان عصمت حمله می بردند. به محض اینکه عصمت از حمله با خبر می شده درهای ساختمان را قفل می کرد و یکی از نوکرها یا کلفتها را از پنجره پشت عمارت به کاخ رضا شاه می فرستاد تا او را خبر کند رضا شاه قدم زنان آرام آرام خود را به ساختمان عصمت می رساند و مشهدی ها با دیدن او پا به فرار می گذاشتند.

رضا شاه شبها را فقط در عمارت عصمت پهلوی بود و به اتفاق او شام صرف می کرد، رضا شاه ساعت ۸ بعد از ظهر به اندرون نزد عصمت خانم می رفت و کسانی که قبلا احضار کرده و به دلیلی نتوانسته بودند خود را به قصر سلطنتی برسانند از دیدار شاه محروم و به آنان گفته می شد بامداد روز بعد شرفیاب شوند. رضا شاه تمام ساعات شب همه روزهای هفته را در عمارت عصمت خانم می گذراند و کمتر دیده شده بود به عمارت تاج الملوک که از رضا شاه پیوسته رنجیده خاطر بود برود. بعد از مدتی رضا شاه در سعدآباد عصمت خانم را به کاخ سبز که اقامتگاه خودش برد و محل زندگی عصمت خانم تغییر کرد.

عصمت الملوک بعد از تبعید رضا شاه :

عصمت الملوک بعد از تبعید رضا شاه به همراه تعدادی از فرزندان شاه با او همراه شد و حدود هفت ماه در جزیره موریس اقامت گزید. (۱) قبل از عزیمت شاه و خانواده اش به ژوهانسبورگ به اتفاق فاطمه و حمید رضا به ایران بازگشت. وی پس از مرگ شوهرش به مصر مسافرت کرد و بعد عازم فلسطین، سوریه و عتبات شد و سپس به

ایران آمد. وی پس از انقلاب، با وجود دوری از فرزندان در ایران ماند. طی مصاحبه مستقیمی از او پرسیده شد چرا بعد از انقلاب به خارج از کشور نرفتید؟ وضعیت زندگی شما بعد از انقلاب چگونه بود؟

گفت : جایی را نداشتم که بروم قبل از انقلاب در خیابان هفتم سعدآباد خانه ای داشتم و آنجا زندگی می کردم. بعد از انقلاب خانه و ماشین ها را مصادره کردند. بعد از آن به خانه حمید رضا در زعفرانیه روبروی سفارت کویت رفتم و مدت سه سال در آنجا زندگی می کردم تا اینکه آنجا هم مصادره شد و بعد از آن بنیاد این خانه را که می بینید در خیابان پسیان در اختیارم قرار داده است و قرار است تا زمانی که زنده ام اینجا باشم.

و سرانجام در دوشنبه ۲ خرداد ۱۳۷۴ ه.ش در بیمارستان دی درگذشت و اجازه دفن او با نام عصمت الملوک دولتشاهی صادر و در گورستان بهشت زهرا به خاک سپرده شد.

عصمت و فرزندانش در جزیره موریس

منابع :

- ۱- معتضد، خسرو، تاجهای زنانه، چاپ دوم، تهران، نشر البرز، ۱۳۸۸، جلد اول و دوم
- ۲- معتضد، خسرو، از آلاشت تا آفریقا، چاپ اول، انتشارات دور دنیا، تهران ۱۳۷۸
- ۳- معتضد، خسرو، دو دختر قاجار در قصر شاه پهلوی، نشر البرز، چاپ چهارم، تهران، ۱۳۸۹
- ۴- پسیان، نجفقلی و معتضد، خسرو، زندگی رضا شاه پهلوی از سوادکوه تا ژوهانسبورگ، چاپ پنجم، تهران، نشر ثالث، ۱۳۸۸
- ۵- پیرانی، احمد، انتشارات به آفرید، 1378